

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת בראשית ע"ד:

איך היא צורת ההקפה הנכונה בשעת הגבהת ספר התורה

א] ברמב"ן פרשת כי תבוא, על הפסוק "ארור אשר לא יקים..." כתב וז"ל: "ולי נראה על החזן שאינו מקים ספר תורה על הצבור להראות פני כתיבתו לכל, כמו שמפורש במסכת סופרים [פ"ד הי"ד] שמגביהין אותו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו, שמצוה לכל אנשים והנשים לראות הכתב ולכרוע ולומר וזאת התורה..."

ב] והנה מצות ההגבהה אינה חלק מגלילת הס"ת, דהלא במס' סופרים נראה שהמנהג הקדום היה כמנהג בני ספרד להגביה קודם הקריאה, אלא הוא מצוה נוספת להראות את כתב הס"ת לעם. אלא שלמנהגנו הגולל¹ זוכה אף המצות ההגבהה. (ובספר שכנה"ג² כתב שזה ששינו בארצות אשכנז את המנהג הקדום להגביה קודם הקריאה הוא משום שהעם היו יוצאים לאחר ההגבהה, וכדי שישארו בביהכ"נ לקריאת התורה איחרו את ההגבהה לאחר הקריאה).

ג] והנה מדברי הרמב"ן למדנו את חשיבות ענין ההגבהה, שלדבריו מי שאינו מגביה או שלא מגביה כראוי (באופן שכל העם יראו את הכתב וכו') הוא הדין בארור³. (ומטעם זה כתבו כבר בפוסקים שאין ראוי לכבד בהגבהה מי שמחמת חולשתו מגביה במהירות ואינו מסובב במתינות).

ד] והנה בסדר ההקפה מצינו מנהגים שונים, וראוי לברר מהו המנהג העיקרי לדינא כדי יהיה בביהכ"נ מנהג אחיד, למרות שלכל מנהג יש שורש.

והנה ישנם ג' מנהגים עיקריים: א] לעשות כלשון מסכת סופרים הרמב"ן והשו"ע, דהיינו להראות לעומדים מימין ואח"כ לעומדים משמאל, ואח"כ לחזור לפניו ואח"כ לחזור לאחוריו, (ולפ"ז פונה לצפון לדרום ושוב למזרח ואח"כ למערב). ב] להסתובב סיבוב שלם לכיוון דרום⁴. ג] להסתובב סיבוב שלם לכיוון צפון⁵.

ה] והנה שורש המנהג הראשון הוא ע"פ לשון המס' סופרים והפוסקים כנ"ל, אמנם צ"ב מה הטעם לסדר זה בדוקא, ובאמת במשנה ברורה⁶ נקט ע"פ הפוסקים שאין ל' המ"ס והשו"ע בדוקא, אלא באו לומר שצריך להראותו לכל הצדדים.

ו] והנה ז"ל המ"ב שם "כשמראה כתיבת הס"ת לעם והוא עומד במזרח התיבה יקיף ממזרח לדרום כמ"ש בסי' קכ"ח לענין כהנים...", ונראה מדבריו שההיקף צריך להיות לכיוון ימין (דהיינו שבמקומות שמתפללים מזרחת יסתובב לכיוון דרום, ואצלנו שהכיוון הוא לדרום, יסתובב מערב צפון מזרח דרום, וככיוון השעון).

¹ הנה אמרו חז"ל שהגולל נוטל שכר כנגד כולם, והמנהג הקדום היה שאחד גולל לבדו, וכיום שבדבר נעשה ע"י שנים מ"מ כתב במ"ב (קמ"ז ה') שעיקר הגלילה היא של המגביה. (ובשם החזו"א כתבו שהשכר מתחלק בין המגביה לגולל).

² סימן קל"ד בהגהות ב"י.

³ ועיין במ"ב (קל"ד) י"א שע"פ המקובלים ראוי להתקרב לס"ת בשעת ההגבהה עד שיוכל לראות את האותיות, שע"ז זוכה האדם לאור גדול. (ובספר בן איש חי כתב שיחפש האדם מילה המתחילה באות שבה מתחיל שמו).

⁴ ככיוון השעון.

⁵ להיפך מכיוון השעון.

⁶ קל"ד ס"ק ט'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

[ז] וצ"ב א"כ מ"ט הנוהגים לסובב להיפך (דהיינו להיפך מכיוון השעון), ולכאו' מנהגם ע"פ שיטת הלבוש⁷ שנקט בכל מקום שהדין של כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין מחייב לעשות להיפך להתחיל מן הימין ולהגיע אל השמאל, ודלא כדברי שאר הפוסקים שנקטו שצריך להתחיל בשמאל ולפנות אל הימין. (נ"מ בחנוכה, בהיקף הנענועים בלולב, בברכת כהנים וכו').

[ו]הנה במזבח היו עולים הכהנים בכבש שהיה בדרום ופניהם צפונה ופונים למזרח, ובפשטות זהו דלא כלבוש, אולם בלבוש נראה שהעיקר הוא לפנות לכיוון צפון שהוא הנקרא שמאל, וכמ"ש בגמ' במסכת ב"ב בדף כ"ה, עייש"ה].
אולם צ"ב שלאחר שבכל דבר נהגין דלא כלבוש (מלבד בחנוכה שהובאו ב' הדיעות, וכמ"ש הט"ז ששם ישנה סברא מיוחדת להתחיל בימין שהוא החשוב, ועל כרחו יפנה שוב לשמאל⁸).

[ח] אולם בשו"ת אבן ישראל⁹ כתב בזה דבר חדש שראוי לפנות לשמאל, שהרי עיקר המצוה היא להראות לעם, וא"כ צריך להראות קודם לעומדים לימין ואח"כ להראות לעומדים לשמאלו, ומכיון שפני הס"ת הינם לכיוון המגביה למנהגנו, על כרחו צריך לפנות לשמאלו, כדי להראות מתחילה לעומדים לימין.

[ט] והנה באבן ישראל הכריח כדבריו ממ"ש כ במסכת סופרים בתחילה שמראה לעם העומדים לימין, הרי שצריך להתחיל להראות להם ולא לסיים בהם, וכתב שזוהי גם כוונת המשנה ברורה, יעו"ש"ה.

[י] אמנם מלבד שבלשון המשנה ברורה הדברים לכאו' דחוקים מאוד (מה גם מסתבר שמקור דברי המ"ב הם מדברי המאמר מרדכי שכתב להדיא להיפך כמו שהביא שם), הנה כבר העירו¹⁰ על ראייתו מלשון מסכת סופרים, די"ל דשם איירי לנוהגים כמנהג ספרד שבשעת ההגבהה פני הכתב אינם לכיוון פני המגביה אלא גב הספר פונה אל פניו, ועל כן כשפונה לימין מראה ממילא גם לעם העומדים לימין, אולם למנהגנו י"ל דפונה לימין¹¹, וממילא מראה קודם לעומדים לשמאלו.

[יא] ולהלכה נראה לכאו' שיש לעשות כפשטות לשון המ"ב (ולפנות לדרום וככיוון השעון) ובפרט שידוע שכן נהג החזו"א¹².

⁷ בס' תרנ"א ובס' תרפ"ו.

⁸ יעו"ן בתרומת הדשן (ח"א סימן ק"ו), שהביא שנחלקו בזה בני ריינוס עם בני אוסטרייך, שבריינוס נהגו להדליק משמאל לימין, ובאוסטרייך נהגו מימין לשמאל. ויעו"ש שצדד בסוף דבריו שלכו"ע הפירוש של "כל פניות" וכו' הוא שיש לפנות משמאל לימין, אלא שבאוסטרייך מסיבות אחרות נהגו להדליק מימין לשמאל.

⁹ להגרי"י פ"ש צ"ל. (בחלק שמיני סימן י"א).

¹⁰ עיין בס' פסקי תשובות שם בס' קל"ד.

¹¹ דבפשטות דין כל פניות שאתה פונה הם כלפי המגביה שמקיים המצוה, ולא ביחס לעם.

¹² וכמ"ש בס' ארחות רבינו ח"ג עמוד רט"ז.